

BİR “OH BABA” SERÜVENİ

An “Oh Baba” Adventure

Une aventure de "Oh Papa"

Barbara Blackwell GÜLEN*

ÖZET

Yaşayan bir masalı güzel bir şekilde anlatan yaşayan bir masalçı nasıl bulunur? Bu yazıda yaşayan bir masalçının eski bir masalı bir serüven olarak nasıl keşf ettiğini anlatmaktadır. Ayrıca masalın anlatımında karışımıza çıkan “arasöz”ler incelenmektedir. Masal anlatıcıların ara söz kullanımı dinleyicilerin masalın ana hatlarını takip etmelerine yardımcı olmaktadır. Ara sözlerin değişik ulamları vardır: öğreticilik, eleştiri, itiraf gibi. Bu yazı, “Oh Baba” masalında hangi ara söz ulamı kullanıldığını araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Yaşayan masal, Arasöz, Masalçı

ABSTRACT

How can one find an adept storyteller telling an attractive fairy tale as part of living folklore? After relating the adventure of discovering a living story teller and an old tale, this article will also discuss the storyteller's use of digression, which is employed to help the listeners follow the main plot of the tale. Also included is an examination of the different categories of digression such as didactic, critical and admission, used during the telling of the fairy tale “Oh Baba”.

Key Words

Living folklore, digression, storyteller

Ankara-Eskişehir yolunun 226 inci kmdeki Tepeköy’de Osman Uğur adında 84 yaşında bir masalçı dede yaşamaktadır. Osman Dede hayatı boyunca çobanlık yapmış ve üç kere evlenmiş. İlk karısı doğum yaparken, ikinci karısı menenjitten ölmüş. Üçüncü ve şimdiki karısı, Gülizar Nine’nin Pakize adında bir kızı varmış ve o kız Osman Dede’nin en küçük oğlu, Ramazan ile evlenmiş. Onun için Pakize ve Ramazan hem karı koca hem de üvey kardeş oluyorlar. Böylece, Osman Dede hem Ayşe’nin kayın pederi hemde üvey babası oluyor. Ramazan ve Pakize’nin beş çocukları var ve Ramazan, seyis olarak Ankara Binicilik İhtisas Kulübü’nde (ABİK) çalıştığı için ailece seyis lojmanlarında oturuyorlar. Bu çalışma Osman Dede’nin 19 Ekim 2003 tarihinde üç torununa, gelinine, ve karı-

sına anlattığı “Oh Baba” masalının 13 dakikalık bir video kayıt gösteriminin ara sözlerinin kullanımıyla ilgili. Sorumuz şudur: “Masalçı Osman Dede “Oh Baba” masalında İlhan Başgöz’ün “Sözlü Anlatımda Ara Söz” adlı makalesinde belirttiği hangi kategoriye ait ara sözleri kullandı?”

İlhan Başgöz makalesinde ara sözü şöyle tanımlar: “Standart sözlükler ara sözü ‘ana temadan sapan bir pasaj’ ve ‘ana konudan ayrılma, ana konudan uzaklaşma’ şeklinde tarif eder.” (Eker, 2003, 192) Örneğin, ‘Oh Baba’ masalını anlatırken, anlatıcı Osman Dede “ibibikleri” kelimesini kullandıktan sonra dinleyicilere bu kelimenin manasını açıklar ve masalı anlatmaya devam eder.

Başgöz aynı makalede ara sözün ulamlarını anlatır: 1) açıklayıcı ve öğre-

* Bilkent Üniv. Türk Edb. Bölümü Yüksek Lisans Özel Öğrencisi

tici: Anlatıcı, bunu arkaik kelimeleri ve ifadeleri açıklamak için kullanır, 2) görüş, yorum ve eleştiriyi ilgili: Anlatıcı, bunu şahsi felsefesi, protesto ve eleştiri için kullanır. 3) şahsi serzeniş ve itiraf: Anlatıcı, bunu şahsi problemlerini, derdini ve kederini açığa çıkarmak için kullanır. (2003, 196-198) “Oh Baba” masalında yedi tane ara söz bulundu ve bunların hepsinin açıklayıcı ve öğretici ulama girdiği görüldü.

Gösterimci Kuram, “folklor ürününün yaratıldığı kültürü, şartları ve zemini dikkate almak gerektiğini söylemektedir”. (Görkem, 2003 107) Bu çerçevede ortamı yansıtmak için serüvenimize devam ediyoruz.

19 Ekim 2003 pazar günü saat sekizde ABiK'ten Osman Uğur'un gelini Pakize, torunları Cevahir, Tülay ve Kerim'i alarak Tepeköy'e hareket ettik. Üç buçuk saat sonra Osman Dede ve Gülizar Nine'nin Tepeköy'de oturdukları eve vardık. Bu ev avluyu çevreleyen tek katlı binalardan ibarettir. Osman Dede'nin ahırlarında 15 koyunu, bir eşiği ve sıpası, bir ineği ve buzağısı, bir köpeği, tavukları, horozları ve kedileri var. Biz etrafı gezdikten sonra hemen oturma odasına geçerek yemek yedik. Yemekten sonra, hepimiz Osman Dede'nin üç masalını dinledik. Bana göre en değişik ve ilginç masalı “Oh Baba” idi. Masalı dinledikten sonra hayvanları avluya bıraktık ve onların oynaşmalarını seyrettik. Daha sonra eşiği ve sıpasını alarak çeşmeye gidip su aldık. Çünkü Tepeköy'deki evlerde terkos suyu yok. Çeşmeden 200 metre uzaktaki bahçeden pırasa, soğan, lahana ve biber topladıktan sonra yola koyulduk ve ABiK'e saat 18:00'de vardık.

“Oh Baba” masalı bir çok yönden değişik bir masal. Masalda anne ögesi

yok; sadece fakir bir baba ve oğlu var. Kahramanımız babasına saygılı davranmıyor. Karakterler büyüğü bir şekilde don değiştiriyorlar. “Oh Baba” karakteri kötü adam oluyor ve masalın sonunda öldürülüyor. Aynı zamanda masalın sonunda karakterler muradlarına eriyorlar.

Osman Uğur bu masalı dedesinden dinlemiş. Köyde eğlence olmadığı için aile ve arkadaşları bir araya geldiklerinde masal anlatır, mısır patlatır ve oyunlar oynarlarmış. Onun için Osman Dede'nin torunları onun “Oh Baba” masalını anlatmasını isterlermiş. Onlara göre “Oh Baba” en sevdikleri masalmış.

Osman Dede yöresinde tanınmış bir masalçı. Örneğin, ABiK'te seyislerin çoğu Çifteler köylerinden gelmişler ve çoğu akrabadırlar. Onlara bir masalçı tanıyıp tanımadıkları sorulunca, “Ramazan'ın babası masalçı. Güzel masal anlatır” derler.

Gösterim sırasında, Osman Dede dinleyicileri güldürdü. Mimikleriyle, ses tonlamasıyla hoş bir şekilde masalı anlattı. “Oh Baba” masalını anlatırken yedi kere ara söz kullandı.

1. Ara söz: ...Neyise ondan sonra diyor işte adam diyor ki , Oh Baba, “işte ibibikler ötünce gel” diyor. *Biz ibibiklere kuşlar mesela ötünce yazın..* Burada anlatıcı dinleyicilere ibibiklerin manasını söylüyor.

2. Ara söz: ...Şimdi Oh Baba silkinirmiş sözde onu köpek olurmuş. Silkinirmiş kedi olurmuş. Silkinirmiş başka muhlukatlar olurmuş... Cocuğa demiş “Sende böyle yap”... Geri gelir çocuğa dermiş “Öğrenmedin mi?” “Öğrenmedim.” *Öte... çocuk ötekilerinden ders aldı ya.* Burada anlatıcı dinleyiciye masalda daha önce bahsettiği bir bilgiyi hatırlatıyor.

3. *Ara söz:* ...Çeşmenin deliğinden kuş gibi ötüyor. *Kuşun öttüğü yok ya..* Ötüyor bir de hemen çocuğu çıkartıyor çeşmenin deliğinden. Dinleyiciye burada kuşların ötmediğini, Oh Baba'nın öttüğünü hatırlatıyor.

4. *Ara söz:* ...Şimdi kendisi bir arı oluyor sinek . Üstlerinde gidiyor. "Bakalım çocuk babasına ne diyecek.." *Babası bilmiyor ya. Çocuk biliyormuş.* Ondan sonra çocuk anlıyor tabii, babası dermiş ondan sonra. "Oğlum bir şey öğrenemedin?" dermiş. Anlatıcı dinleyiciye çocuğunun, Oh Baba onları takip ettiği için, bir sezgiye sahip olduğunu açıklıyor.

5. *Ara söz:* " 'Baba' diyor 'Şu avcılarını görüyor mu?' "Görüyom". "Şimdi bak diyor. "Oradan bir tavşan kaldıracaklar." *Biz tavşan derik tabii.* "Ondan sonra tavşan kaldıracaklar." Anlatıcı "tavşan" kelimesini açıklıyor.

6. *Ara söz:* ...Ondan sonra anahtar ondan sonra şeyden sonra bir atmaca oluyor. *Atmaca da bir kuşları yiyen o şeyleri.* O da çocuğun ardından takip ediyor. Anlatıcı atmacanın nasıl bir kuş olduğunu açıklıyor.

7. *Ara söz:* ...Kız gülü vermiyor. Ondan sonra "Padişahın kızı gülümü versin" derkene kız erkeleniyor. Ondan sonra tutuyor gülü şöyle gülü fırlatıyor . Gül ondan sonra bir tutam darı ..*darı derek, ufak kaya...* darı oluyor yayılıp gidiyor." Anlatıcı darıyı 'ufak kaya' olarak tarif ediyor.

Sonuç olarak, anlatıcının bu masalda ara sözü açıklayıcı bir unsur olarak kullandığı görülmüştür. Ayrıca çoğu ara sözün içinde ve sonunda şu sözler bulunur: *derek, ya.* Anlatıcı dinleyicileri daima aklında tutarak masalın ana hatlarına takip etmelerine yardımcı oluyor. Onun için masalcı sadece masalı anlatmıyor. Dinleyicileri düşünerek masalı

daha iyi anlamaları için daima yardımcı oluyor.

'Oh Baba' Masalı Metni

Zamanıyla bir fakir adam varmış, çok fakir. Cocuğuyla oduna gitmişler, kıra, oduna. Orada odunun dibine deşerkene cocuğu ondan sonra böyle bir altın kupa buluyor orada. Babasına diyor kine 'Baba' diyor, 'Padişah'ın kızına diyor bana git bana diyor Padişah'ın kızını beni iste'. Adam da diyor kine " Ule, Oğlum", diyor, "Biz fakir adamık. Padişah'ın nasıl yanına nasıl varacak biz, nasıl isteyecek?". "Ule, adam' diyor. "Sen Padişah'dan korkuyorn diyor da benden korkmuyorn mı?" diyor. Tahtayı çekiyor. Babasına hücüm ediyor. Babasına vurmayı. Babası da tamam diyor. Gidiyor.

Padişah'ın da üç sandalyesi varmış. ikisi altın. Birisi gümüş. Kızına diyor kine altın sandalyeye oturtulmuş varmış altın sandalyeye oturmuş.

Padişah şöyle bir bakmış... "Eeh...?"

"İşte, ben Allah'ın emiriyle... diyorum."

"Oğlum ne zenaatta ?" demiş.

"Oğlum hiç bir zenaatta değil" demiş.

"Git" demiş, "Oğluna bir zenaata ver, görülmedik bir zenaata demiş, görülmedik. O zaman gel karşıma" demiş.

Şimdi sabahtan kalkmış adam müteessir olarak garip, garip. Cocuğu ardına düşürmüş gidermiş bir zanaat bulupta zanaata verecek. Birde giderken susamışlar bir de şöyle ufak bir az akan çeşme varmış. Oraya çeşmeye varıyorlar. Çeşmeye varıp de şuradan bir su içelim diye eğilince ondan sonra şöyle eğilince bu dize taşa geliyor "Oh" diyor adam artık...ah...güdümsüyor. Birde "Oh" deyince hemen birde çeşmeden gelen şöyle ufak boylu bir sakallı adam çıkıyor. "Buyur" diyor. "Yok" diyor "Ben sana bir şey demedim." "Yahu, beni çağırдың. Ben geldim" diyor "Söyle" diyor. "Yok, mok" dedi. "İlha söyle".

"Yahu, ben cocuğumu" diyor "zanaata vereceğim" diyor "ona zenaata götürüyom". "Tamam" diyor . Hemen cocuğun kellesine bir vuruyor. Cocuğa bir eylem yapıyor çeşmenin oradan sokuyor. Kendi de ardından gidiyor.

Adam diyor "Ule. Çocukta gitti elimizden" diyor. Adam bakıyor. Müteessir oluyor. Neyise ondan sonra diyor işte adam diyor ki, Oh Baba, "işte ibibikler ötünce gel" diyor. *Biz ibibiklere kuşlar mesela ötünce yazın..¹*

Neyise şimdi oraya cocuğu yönetiyor orada böyle neler kalmış orada. Kız, oğlan on-

dan sonra orada girince onlar diyor kine: "Aman kardeşim" diyor "Bak burada" diyor, "Öğrendim" deme" diyor. "Öğrendim" dersin" diyor "Burada kadimi kalırsın. Biz" diyor "Burada kaldık. Bak." diyor "Katiyen 'Öğrenmedim' de" diyor...

Şimdi Oh Baba silkinirmiş sözde onu köpek olurmuş. Silkinirmiş kedi olurmuş. Silkinirmiş başka muhlukatlar olurmuş... Cocuğa demiş "Sende böyle yap"... Geri gelir cocuğa demiş "Öğrenmedin mi?" "Öğrenmedim." Öte... çocuk ötekilerindenden ders aldı ya. "Öğrenmedin." "Öğrenmedim." Neyise zamanı geliyor.. Ondan sonra babası varıyor. Çeşmenin deliğinden kuş gibi ötüyor. *Kuşun öttüğü yok ya..* Ötüyor bir de hemen cocuğu çıkarıyor çeşmenin deliğinden.. "Al" diyor "Yahu", " diyor, "Bu" diyor "Zihini kalmamış" diyor. "Bir şey öğrenemedi." şimdi kendisi bir arı oluyor sinek . Üstülerinde gidiyor. "Bakalım çocuk babasına ne diyecek.." *Babası bilmiyor ya. Çocuk biliyormuş.* Ondan sonra çocuk anlıyor tabii babası dermiş ondan sonra. "Oğlum bir şey öğrenemedin?" "Bir şey öğrenemedim, Baba" demiş. ileriye doğru neyise gitti. Bunları takip ediyor. Ah o zaman çocuk babasına hiç öğrenmedim diye hiç bir şey demeyince, o "Bu" diyor, "Tamam. Bu bir şey öğrenememiş" diyor. Geri dönüyor ..Çocukta biliyor onun geri döndüğünü. O zaman diyor babasına diyor ki: "Bir avcı varmış şöyle karşıda. Av yaparlarmış orada. Tazı varmış yanda."

'Baba' diyor 'şu avcılar görüyor mu?' "Görüyoruz". "şimdi bak" diyor. "Oradan bir tavşan kaldıracaklar." *Biz tavşan derik tabii.* "Ondan sonra tavşan kaldıracaklar. O tazılardan öyle ben burdan silkinip bir tazı olacağım. O... ondan sonra tavşan olup o tazıları öyle alacağım" diyor. "Sakin beni satayım deme... Onlara beni satacak olursan" diyor "Sakin beni satayım deme. şu boynumun halkasını ver me" diyor. "Boynumun halkasına verme." Gidiyor öyle bir tavşan oluyor. Ordan kalkıyor bir de tazılar ordan kopuyor. O da buradan silkiniyor kopuyor. Tazılardan evvel alıyor tavşanı... şimdi o tazılardan ... "Amca, bu tazıyı bize sat." "Yok satmam." "Sat." "Sen istediğin kardan para al." Oradan istediği kardan para alıyor. Tazıyı veriyor halkayı vermiyor. "Halkayı vermem." diyor. "Yahu biz onu altından yaptırk halkayı. öyle yaparık filan." Neyise satıyor bunu. Alıyor parası.

ileriye doğru varıyor. Silkiniyor bir şey oluyor. Babasının yanına geliyor. Babasına diyor, "Nasıl bu zenaat?" diyor. "Oğlum" diyor "Kimildama, eh".

Neyise, şura bura derkene Oh Baba bunu takip ediyor. Aa...ondan sonra bu...oh..Baba," diyor "Ben gideceğim İşte mesela yol kavşağına bir hamam yapacağım. Orda" diyor ondan sonra diyor "Bütün hırım kırım adamlar oraya alıacak... ondan sonra sakın" diyor "satma. Anahtarı verme. Üstüne düşerler anahtarı verme." diyor. "Peki" diyor ondan sonra varıyor ondan sonra bir hamam yapıyor. işte diyorlar böyle bir filan hamam var şöyle şifalı böyle şifalı ondan sonra neyse ondan sonra Oh Baba da geliyor. Oh Baba anlıyor. Diyor, "Bu hamamı bana sat" diyor. O da "Satarım" diyor "ama anahtarı vermem. Anahtarı vermem". "Verirsin." "Vermezsen.." şura bura derken adamlar ondan sonra kucak kucağa kavgaya gidiyorlar. Kavgaya gidince ondan sonra adam tutuyor ondan sonra anahtarı şöyle havaya doğru fırlatıyor. Havaya fırlatınca ondan sonra hemen çocuk bir kuş oluyor uçuyor. Ondan sonra anahtar ondan sonra şeyde ondan sonra bir atmaca oluyor. *Atmacada bir kuşları yiye o şeyleri.* O da çocuğun ardından takip ediyor. Ondan sonra ileriye doğru varıyor ondan sonra bizimki bir çam ağaca gül oluyor. Padişahın kızının kucağına düşüyor. Ondan sonra şimdi birde Oh Baba dikiliyor oraya. "Padişahın kızı gülümü versin. Padişahın kızı gülümü versin." Kız gülü vermiyor. Ondan sonra "Padişahın kızı gülümü versin" derkene kız erkeleniyor Ondan sonra tutuyor gülü şöyle gülü fırlatıyor . Gül ondan sonra bir tutam darı ..*darı derek, ufak kaya...* darı oluyor yayılıp gidiyor. Ondan sonra... hemen ondan sonra Oh Baba birde silkiniyor ondan sonra bir tavuk oluyor başlıyor o darıları toplamayı. Bir de o darıları toplamaı başlasın. Ondan sonra darılar silkiniyor bir tilki oluyor. Hemen Oh Baba'nın başına çöküyor ondan sonra orada Oh Baba'yı yiyorlar. Ondan sonra yiyip içip muradlarına eriyorlar.

NOTLAR

¹ İtalik harfler arasözleri gösteriyor.

KAYNAKÇA

Başgöz, İlhan. (2003) "Sözlü anlatımda ara söz: Türk hikaye anlatıcılarının şahsi değerlendirmelerine ait bir durum incelenmesi" in Ekler, G., Ekici, M., Oğuz, M.Ö., Özdemir, N. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Milli Folklor, 190-222.

Görkem, İsmail. (1998) "Türk halk hikayelerinin canlı gösterim olarak incelenmesi" *Milli Folklor*, Yıl 10: Sayı 39: 107-113.